

BRANDPLEKRIBBELZWAM *FAERBERIA CARBONARIUM* (ALB. & SCHW. : FR.) POUZAR

Tekst – P.-J. Keizer (Nederlandse Mycologische Vereniging)

Recent gebruikte synoniemen: *Geopetalum carbonarium* (Alb. & Schw. : Fr.) Pat.

Herkenning

Karakteristiek: De brandplekribbelzwam is een kleine (max. 5 cm brede hoed) donkergrijze tot bijna zwarte trechtervormige paddestoel met lichtgrijze, sterk bij de steel aflopende plaatjes. De plaatjes zijn dik en “ondiep” en geven een geribbeld beeld, vandaar de naam “ribbelzwam”. Groeit op brandplekken.

Beschrijving: Hoed 3 - 5 cm breed, in het midden gewoonlijk diep ingedeukt, trechtervormig, soms niet rond maar meer zijdelings waaivormig, rand wat ingerold en onregelmatig gegolfd, oppervlak fijnviltig of kleinschubbig, (donker)grijs tot bijna zwart, in het midden donkerder gekleurd. Plaatjes lichter grijs, diep langs de steel aflopend, relatief dik en breed, geregeld gevorkt. Steel kort, 1-3 cm lang en 0,2 - 0,8 cm breed, onderste deel cilindrisch, maar naar boven verbreed en geleidelijk overgaand in de hoed, grijs tot lichtgrijs. Vlees witachtig. Geur en smaak neutraal. Sporenfiguur wit.

Een met de microscoop te observeren opvallend kenmerk zijn de grote cystiden met kristallen. Dit zijn speciaal gevormde cellen die zich op de plaatjes bevinden.

Te verwisselen met

De kleine trompetzwam *Pseudocraterellus undulatus* heeft geen plaatjes aan de onderzijde (hoogstens onregelmatig geplooid) en groeit meestal met tientallen exemplaren in dichte groepen bij elkaar, niet op brandplekken. De grijze cantharel *Cantharellus cinereus* is minder diep trechtervormig en erg zeldzaam, niet op brandplekken. De grijze vorkplaat *Cantharellula umbonata* is ook minder trechtervormig, is lichtgrijs en heeft bovendien meestal een bultje in het midden van de hoed en groeit meestal in mostapijten in het bos, niet op brandplekken.

Op brandplekken kunnen meer soorten donker gekleurde paddestoelen groeien. Deze hebben echter geen van alle zo sterk aflopende plaatjes, en evenmin de grote cystiden.

Biotoop

De brandplekribbelzwam is een paddestoel die uitsluitend op brandplekken groeit. Brandplekken zijn plaatsen waar vuur geweest is, bijvoorbeeld waar takken of houtafval zijn verbrand, of waar (ongewenst) bosbrand is geweest. Door de hoge temperatuur en de achtergebleven as veranderen de bodemomstandigheden tijdelijk sterk: de bovenste bodemlaag wordt gesteriliseerd, de pH loopt plaatselijk sterk op, meestal is er ook een tijdelijke toename aan plantenvoedingsstoffen zoals kalium- en stikstofverbindingen. De hoge temperatuur stimuleert sommige zaden en sporen om te kiemen. Brandplekken zijn vaak te herkennen aan de massale groei van krulmos *Funaria hygrometrica*. Na een jaar of vijf verschilt de brandplek niet meer duidelijk van de omgeving.

De indruk bestaat dat brandplekken op vochtige leem- of kleiachtige bodem voor de brandplekribbelzwam en meerdere andere brandplekpaddestoelen geschiktere, rijkere groeiplaatsen vormen dan die op droge zandgrond. Waarschijnlijk maakt het niet veel uit of de brandplek in het bos ligt of op een open plaats.

Levenswijze

De brandplekribbelzwam groeit op dood organisch materiaal dat zich in de bodem van brandplekken bevindt. Waarschijnlijk zijn de (aanvankelijk) steriele en alkalische bodem noodzakelijk voor de brandplekribbelzwam. Brandplekken vormen de habitat voor enkele tientallen soorten paddestoelen, die een vergelijkbare leefwijze hebben, waaronder ook diverse soorten bekerzwammen.

Inventarisatie

Brandplekken zijn, eenmaal gevonden, gemakkelijk te inventariseren, omdat het duidelijk afgegrensde kleine plekken zijn. Zoals hierboven aangegeven strekt het voorkomen van de brandplekribbelzwam (en andere brandplekken bewonende soorten) zich uit over maximaal enkele jaren. Zonder nieuwe brandplekken zal de soort weer verdwijnen.

Verspreiding van de brandplekribbelzwam voor (cirkel) en vanaf 1980.

Verspreiding in Europa

De brandplekribbelzwam is over heel Europa verspreid, maar niet algemeen.

Verspreiding in Nederland

De brandplekribbelzwam kwam verspreid over Nederland voor met een concentratie in het midden van het land. De soort was altijd al tamelijk zeldzaam maar is in de afgelopen decennia duidelijk achteruit gegaan.

Trend

Tot aan de '80-er jaren van de 20^e eeuw was de brandplekribbelzwam zeldzaam doch verspreid over het land. Sinds 1980 is de soort sterk achteruitgegaan en wordt tegenwoordig nog slechts incidenteel waargenomen. Dit blijkt duidelijk uit de kaartjes, te meer als wordt bedacht dat het kaartje van na 1980 op veel meer paddestoelwaarnemingen is gebaseerd.

Bedreigingen

De belangrijkste bedreiging voor de brandplekribbelzwam ligt in het verbod om hout- en takkenresten te verbranden. Hierdoor is het aantal brandplekken sterk gedaald. Het is denkbaar dat met het (veel) kleiner worden van het aantal vruchtlichamen van brandplekpaddestoelen ook de kans op vestiging op eventueel nog nieuwe brandplekken kleiner wordt.

Beheer

In wezen is het beheer ten behoeve van de brandplekribbelzwam eenvoudig. Het door de tijd heen op verspreide plaatsen en op verschillende bodemtypen aanleggen van vuurtjes zou al voldoende kunnen zijn. Echter, details over de ecologie van diverse brandplekpaddestoelen zijn nog onbekend.

In de praktijk komt het beheer neer op het aanvragen en het verlenen van vergunningen om snoeihout, takresten, houtafval en dergelijke te verbranden, en deze praktijk vervolgens toepassen. Dat kan in natuurgebieden, maar ook daarbuiten. Een belangrijk aspect is dat het wandelpubliek goed geïnformeerd wordt over het aanleggen van brandplekken.

Het verbranden van houtafval vraagt een afweging. Hout vormt ook een leefgebied voor diverse soorten insecten, mossen en paddestoelen. Al het dode hout verbranden is vanzelfsprekend niet wenselijk.

Kansen

In de eerste plaats is een ruimere regelgeving rondom het verbranden van houtafval en dergelijke vereist.

Dan volgt het aanleggen van brandplekken op allerlei terreinen. Logische plaatsen om dit te doen zijn plaatsen waar het versnipperen van tak- en houtafval minder wenselijk is zoals bij heide- en graslandgebieden waar boomopslag is verwijderd. Ook in parken en landgoederen waar geregeld snoeiwerk gebeurt, is het verbranden van het vrijgekomen hout een goed alternatief. In bossen kan takafval dat ontstaat bij de houtoogst worden verbrand waar de wens bestaat om het niet in het bos achter te laten.

Literatuur

- Noordeloos, M.E. 1990. In: Bas, C. et al. (eds.) Flora Agaricina Neerlandica 2. Balkema, Rotterdam / Brookfield.
- Petersen, P.M. 1970. Danish Fireplace Fungi. An Ecological Investigation on Fungi on Burns. Dansk Botanik Arkiv Bind 27 Nr. 3. København.
- Veerkamp, M. 1998. Paddestoelen van brandplekken sterk achteruitgegaan. De Levende Natuur 99 (2): 62-66.

Brandplekribbelzwam *Faerberia carbonarium*. Foto: Henk Huijser.